

Bölüm 5

RUS YAYILMACILIĞI VE KAFKAS HALKLARININ GÖÇLERİ

Cahit ASLAN¹

GİRİŞ

Tarih aynı zamanda insanlığın nüfus hareketlerinin de tarihidir. Tarihin her döneminde farklı nedenlerden kaynaklanan, farklı sonuçlar doğuran irili ufaklı birçok nüfus hareketleri olmuştur ve olmaktadır. Yeri, nedenleri ve sonuçları bakımından tarihteki en önemli nüfus hareketlerinden biri de Kafkasya'dan daha çok Türkiye'ye olmak üzere dünyanın dört bir yanına gerçekleşen Kafkas göçleridir.

Kafkasya'dan göçler, tarihsel, kültürel, dinsel, güç dengelerinin içerdiği bütüncü bir bakışla incelenmelidir. Aksi takdirde bu tarihi olay gerçek anlamda anlaşılamayacak ve ortaya bir sürü sayılar ve belgelerin art arda dizilmiş metinler ortaya çıkacaktır. Kafkas göçleri tarihi bir kronoloji içerdiği gibi sosyoloji, antropolojik ve siyasi unsurlar da içerdiği için bütüncül olarak ele alınmalı ki bu yüzden bu yazı yalnızca tarihi bilgi vermekle kalmayacak günümüz Türkiye toplumunun yapısını anlamamızı sağlayacak olan tarihi sosyoloji, antropoloji ve siyaset bilgilerini de içerecektir.

KAFKASYA

Kafkasya, Azak Denizi, Maniç çukurları, Hazar Denizi ve Karadeniz arasında kalan ve Apşeron Yarımadasından başlayarak kuzeybatı istikametinde toplam 1200 kilometre uzunluğundaki

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, jusyjusy6484@gmail.com

Kısaca son 200 yıldır yaşananlar Kafkas halklarının tarihi gelişiminde olumsuz rol oynadı ve oynamaya da devam etmektedir. Sosyoekonomik, politik ve kültürel gelişmelerini, onlarca yıl geri bıraktı. Gerek Rus Çarının, gerek ise Sovyet dönemi ve günümüzde Rusya Federasyonunun politikası sonucunda Kafkas-Çerkes halkları darmadağın oldu. Şimdi ortada savaş öyküsünden başka bir sorun daha var: Kafkas halklarının özellikle geçmişte Çerkeslerin Çarlığın uyguladığı soykırım günümüzde Rusya'nın uyguladığı zalimce politikalarının sonucunda yitirdikleri büyük, zor maddi, kültürel, insani ve toprak kayıplarını kim nasıl telafi edecek?

KAYNAKLAR

1. Abrec, A., Size Bir Ay Süre Tanıyorum. Cevdet Hapı (ter.), Kafdağı Dergisi, Sayı: 43-46 Ağustos1990-Ocak 1991.
2. Akın, Ö. S., Türk Tarihinin Hazin Sayfaları: Göçler-Sürgünler (<http://www.turkalemiz.com/asil/balkanlarrumeli.asp?id=550>, (erişim: 10.09.2015).
3. Argun, Y., G. Abhazy'da Yaşam ve Kültür. H. Ersoy-Y. Karadaş (ter.). İstanbul : Nart Yay., 1990.
4. Aslan, C., Bir Soykırımın Adı: 1864 Büyük Çerkes Sürgünü (Ankara: Uluslararası Suçlar ve Tarih, ASAM Yayınları, Say:1) 2006.
5. Aslan, C. Anavatanlarından Sürülüşlerinin 150. Yılında Çerkesler, (Ankara: Kafdav Yayınları), 2015.
6. Avagyan, A., Osmanlı İmparatorluğu ve Kemalist Türkiye'nin Devlet-İktidar Sisteminde Çerkesler. Ludmillan Denisenko (ter.)-Yasemin Gedik (haz.). İstanbul: Belge Yayınları, 2004.
7. Aydemir, İ., Göç: Kuzey Kafkaslıların Göç Tarihi. Ankara: Gelişim Matbaacılık, 1988.
8. Bağ, Y., Çerkeslerin Dramı: İşgal, Sürgün ve Göç, Çerkes Sürgünü (der.). Ankara: Kafder Yayınları, 2001.
9. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. İrade Tasnifi-Dahiliye. No: 658379, 8 Mayıs 1882.
10. Baytuğan, B., Kuzey Kafkasya (1917-1970), Orhan Boğbay (der.). Samsun: Yedi Yıldız Yayınları, 1998.
11. Berber, F., 19. Yüzyılda Kafkasyadan Anadolu'ya Yapılan Göçler (Trabzon: Karadeniz Araştırmaları Dergisi-Güz Sayısı) 2011.
12. Berkok, İ., Tarihte Kafkasya. İstanbul: İstanbul Matbaası, 1958.
13. Berzeg, N., Çerkes Sürgünü: Gerçek, Tarihi ve Politik Nedenleri. Ankara: Takav Matbaacılık, 1996.

Sosyoloji Araştırmaları

14. Bice, H., Kafkasya'dan Anadolu'ya Gler. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları No-65. 1991.
15. Birleşik Kafkasya Dergisi. no: 1, İstanbul 1964.
16. Broxup, M., Caucasian Muridism in Soviet Historiography. Society Central Asian Studies, Print Series No: 10, 1986.
17. Caner Y., een Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan (Rapor) <https://www.academia.edu/7181956/> (erişim: 26.05.2014)
18. elik, O., İngiliz Belgelerinde Türkiye ve Kafkasya. Ankara: Gelişim Matbaası, 1992.
19. Colarusso, J., Circassian Reportriation: When Culture is Stronger than Politics, The World & I, Issue (November 1991). Washington D.C.: The Washington Times Publishing Corpuration, 1991.
20. Danışmend, İ. H., İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Cilt-4. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1972.
21. Demirtaş, M., Kırım Savaşı ve Harbi Sürecinde Osmanlı Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İşknları, (Erzurum: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, sayı-41), 2009.
22. Devlet Arşivleri Genel Mdrlg (DAGM), Osmanlı Belgelerinde Kafkas Gleri-1 ve 2, İstanbul: Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, Yayın no: 121, 122), 2012.
23. Doğan, E. ve Mazlum, S., (der.). Türkiye'de Dışpolitika Yapım Sürecinde Sivil Toplum Kurumlarının Etkileri, İstanbul: Bağlam yayınları, 2005.
24. Dumas, A., Kafkasya Maceraları, Sedat zden (ter.). İstanbul: Kafkas Vakfı Yayınları, No.3, 2000.
25. Dumanış, Avledin. Çerkes Kültürü zerine Etüd Kayser: Kayseri Kafkas Derneği, 2004.
26. Dündar, F., İttihat ve Terakkı'nin Müslümanları İşkan Politikası:1913-1918. İstanbul:İletişim Yayınları, 2001.
27. Esadze, S., erkesya'nın Ruslar Tarafından İşgali, Murat Papşu (ter.). Ankara: Kafkas Derneği Yayınları, 1999.
28. Erkan, O. A., Tarih Boyunca Kafkasya. İstanbul: iviyazıları Yayınları, 1999.
29. Erkan, S., Kırım ve Kafkasya Gleri (1876-1908). Trabzon: Karadeniz Teknik n., Kafkasya ve Orta Asya lkeleri Uygulama ve Merkezi, 1996.
30. Erkan, S., Sürgün Olgusuna Analitik Yaklaşım ve erkes Sürgünü rneği. Nart Dergisi, Sayı.43, Mayıs-Haziran 2005.
31. Gökçe, C., Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkasya Siyaseti. İstanbul: şamil Vakfı Yayınları, 1979.
32. Guaze Gazetesi, sayı:2. İstanbul, 10 Nisan 1911.
33. Habioğlu, B., Kafkasya'dan Anadolu'ya Gler. İstanbul: Nart Yayıncılık, 1993.
34. Yazıcı, H. ve Demirel, M., 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı)'nden Sonra Eskişehir'e Yerleştirilen Göçmenler (Erzurum: A. . Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 29), 2006.

Sosyoloji Araştırmaları

35. Hapi, C., Kafkasya-III (Tarihsel Nüfus ve Koloni Dönemi). Kafdağı. Sayı.31-32, 1987.
36. Huvaj F. (Edt.), Tiğhugen Qumuqu, Yıstanbık'ue Kafkas Savaşlarının Sonucudur, (ter.), Kafdağı Dergisi, Sayı: 43-46 (Ağustos1990-Ocak 1991) s.17.
37. İpek, N., Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri: 1877-1890. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. 16. Dizi, Sayı.73, 1994.
38. Jaimoukha, A. The Circassians, Surrey: Curzon Press, 2001.
39. Kaflı, K., Türkiye'ye Göçler. İstanbul: Çetüt Matbaacılık,1966.
40. Kafkasya Kültür Dergisi, 1970 Özel sayı
41. Kalmık, B.,. Adıge Devrim Hareketi Kabartay-Balkar'da Devrim Mücadelesi. Cevdet Hapi (ter.) İstanbul: Nıbcęu Yayınları, 1980.
42. Kanbolat, H., Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası ve Çeçenistan Savaşı, Avrasya Dosyası, Rusya Özel Sayısı, 2001, s.165-179.
43. Karpat, K., The Eviction of the Circassian from Caucasus and the Balkans, and Their Stetlement in Syria. 'The Third International Conferance on the History of Bilad Al Sham'. Amman: The University of Jordan, 1980.
44. Karpat, K., Otoman Population 1830 1914: Demographics and Social Characteristics, (Madison: The University of Wisconsin Press), 1985.
45. Karpat, K., 21 Mayıs Sürgünü. Nart dergisi. Sayı-21. Mayıs-Haziran. 2004.
46. Karpat, K., The Status of the Muslim Under European Rule: The Eviction and Settlement of the Cerkes. Journal of Institute Minority Affairs, Cilt.1, No.2. 2004.
47. Kasumov, A., ve Kasumov, H., Çerkes Soykırımı, Orhan Uravelli (ter.). Ankara: Kaf-Der Yayınları, 1995.
48. Kaya, A., Diasporda Çerkes Kimliğinin Dönüşümü: Değişen Sosyal Konjonktür Karşısında Yeniden Tanımlanan Etnik Sınırlar, E. Doğan ve S. Mazlum (der.) Türkiye'de Dışpolitika Yapım Sürecinde Sivil Toplum Kurumlarının Etkileri (İstanbul: Bağlam yayınları, 2007) içinde.
49. Kemal, A. M., Türk-Rus İlişkileri Tarihi, İstanbul: Kitap Yayınları, 1995.
50. Kırımli, H., Kırım'dan Türkiye'ye Kırım Tatar Göçleri, http: //www.kirimderneği. org. tr/sayfa. asp? id= 457 (erişim: 14.09.2015)
51. Kumıkov, T., Çerkeslerin Türkiye'ye Sürgünü (Nalçık: Adıgi, Kültür ve Tarih Dergisi, S.3), 1992.
52. Kundukh, A.,. Kafkasya Müridizmi: Gazavat Tarihi, Tarık Cemal Kutlu (sade. ve haz.). İstanbul: Gözde Kitapları Yayınevi, 1987.
53. Kuşhabyev, Anzor. 21 Mayıs Sürgünü. Nart dergisi, Sayı-21. Mayıs-Haziran 2004.
54. Lapinski, Theophil. Çerkeslerin Kafkasyadan Göçü (1874), Çev.: İbrahim Dipşov. Kafdağı Dergisi. Sayı 43-46, Ağustos 1990-Ocak 1991.
55. Luxembourg, N. Rusların Kafkasya'yı İşgalinde İngiliz Politikası ve İmam Şamil. Sedat Özden (ter.). İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 1998.
56. McCarthy, J., Ölüm ve Sürgün. Bige Umar (ter.). İstanbul: İnkılap Yayınları, 1998.
57. McCarthy, J., Çerkeslerin Yaşadığı Gerçek Anlamda Bir Sürgündür (Röportaj), Nart Dergisi, Sayı.43. Mayıs-Haziran. 2005.

Sosyoloji Araştırmaları

58. Mühime, 32. cilt, no 383 6 Recep 989 / 6 Agustus 1581.
59. Öner, Ç., Şu Bizim Çerkesler. İstanbul: Can Yayınları, 2000.
60. Özbek, B., Çerkes Tarihi Kronolojisi. Ankara: Kafkas Derneği Yayınları, 1991.
61. Özden, S., Rusların Kafkasya'yı İşgalinde İngiliz Politikası ve İmam Şamil, İstanbul: Kayıhan Yayınevi, Taktim Kısımı,1998.
62. Öztuna, Y. Osmanlı Devleti Tarihi. İstanbul: FFK yayını. 1986.
63. PRSCET (Papers Respecting the Settlement of Circassian Emigrants in Turkey). London: Printed by Harrison and Sons. 6 Haziran 1864.
64. Papşu M. (der.), Vatanından Uzaklara. İstanbul: Çiviyazıları Yayınları, 2004.
65. Peneşu, A., Müridizmin Kuzeybatı Kafkasya'da Yayılması, Murat Papşu (Türkçe ter.) Sbornik Statey Molodıh Uçyonıh, Aspirantov (Genç bilim adamları ve Araştırma Görevlilerinin Makaleleri Seçkisi). Maykop: Meotı Yayınevi, 1993.
66. Pinson, M., Russian Expulsion of Mountaineers from the Caucasus, 1856-66, and its Historical Background, Demographic Warfare-An Aspect of Ottoman and Russian Policies, 1854-66 (yayınlanmamış doktora tezi). Cambridge: Harvard University, 1970.
67. Pinson, M., Ottoman Colonization of the Circassians in Rumili After the Crimean. Etudes Balkaniques. No:3, 1972.
68. Pokshishevskiy, V. V. Geography of Prerevolutionary Colonization and Migration Processes in the North Caucasus, Soviet Geography, Cilt.xxv, 1984.
69. Polatkan, Salih. Kafkasyadan Osmanlı İmparatorluğuna Yapılan Göçler. Kuzey Kafkasya Dergisi. Sayı.66-67, Mart-Nisan-Mayıs 1987.
70. Qumuqu, Tığhugen. Yıstanbıl'ue Kafkas Savaşlarının Sonucudur. Fahri Huvaj (ter.). Kafdağı Dergisi. Sayı: 43-46, Ağustos1990-Ocak 1991.
71. Saadet, M., Balkanlarda Çerkes İzleri. Nart Dergisi, Sayı: 38, Temmuz-Ağustos 2004.
72. Saydam, A., Freedom Movements in Northern Caucasia, Eurasia Studies, Cilt.2, No.1 . Spring, 1995.
73. Saydam, A., Kırım ve Kafkas Göçleri: 1856-1876 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 16. Dizi, Sayı. 75. 1997.
74. Shaw, S. J. ve E. Kural Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, Çev.: M. Harmancı, 2. C., İstanbul: E Yayınları, 1983.
75. Sönmez, H. A. 1990'dan Günümüzde Çeçen Direniş ve Rusya'nın Çeçenistan'a Yaptığı Müdahaleler 2012, (<https://www.academia.edu/7181956>).
76. Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, (İstanbul: Dergah Yayınları), 1984.
77. Tarih ve Toplum Dergisi, sayı-7 1984.
78. Tavkul, U., Kafkas Dağlılarında Hayat ve Kültür: Karaçay-Malkar Türklerinde Sosyoekonomik Yapı ve Değişme Üzerine Bir Deneme. İstanbul: Ötügen Yayıncılık, 1993.
79. Tavkul, U., İslamiyet'in 19. Yüzyılda Kafkasya Halklarının Toplumsal Yapılarına Tesirleri. Kırım Dergisi. Sayı-25. 1998.

Sosyoloji Araştırmaları

80. Tornau, F. F., Bir Rus Subayının Kafkasya Anıları, Keriman Vurdem (ter.). Ankara: Kafkas Derneği Yayınları. No-8, 1999.
81. Tuganov, R., Rusya ve Avrupa Basınında Çerkes Sürgünü, _Murat Paşşu (der.), Vatanından Uzaklara Çerkesler (İstanbul: Çivi Yazıları 2004) içinde, s. 45.
82. Tuna, R., Çerkeslerin Kafkasya'dan Göçü, Kafkasya Üzerine Beş Konferans. İstanbul: Kafkas Kültür Derneği Yayınları, 1977.
83. Tutum, C., 1864 Göçü İle İlgili Bazı Belgeler. Kafdağı, Sayı 33-36, Ekim 1989-Ocak 1990.) s. 83; Kemal Karpat, 21 Mayıs Sürgünü, s. 13.
84. Uluslararası Af Örgütü (amnesty) İki Arada Bir Derede Türkiye'de Mültecilere Koruma Sağlanmıyor, Mülteciler Raporu, 2009.
85. Yeni Kafkasya Dergisi, İstanbul: sayı: 24. 1961.
86. Yeşil, C., Çeçen Sorunu ve Günümüzde Çeçenistan (Rapor) [https://www.academia.edu/7181956/\(26.05.2014\)](https://www.academia.edu/7181956/(26.05.2014));
87. <http://karachaymalkar.bravehost.com/islamiyetkavkaz.html>, 28 Kasım 2005.